

A NEMZETI AGRÁR-KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAM HATÉKONYSÁGÁNAK VIZSGÁLATA

MILE CSILLA

ÖSSZEFOGLALÁS

A Program megvalósítása érdekében mindenképpen indokolt a csoportos belépés bevezetése, amelyre már kísérleti jelleggel található példa az angliai nemzeti programban. Ezzel jelentősen növekedne egyrészt az adott terület védelme, másrészt a program hatékonysága. Az érzékeny természetvédelmi területeken (ÉTT) különösen fontos, hogy az adott terület gazdálkodói egységesen vegyenek részt az adott célprogramban, elkerülve ezzel a szomszédos területek irányából történő szennyezéseket.

A Program bevezetését komoly érdeklődés fogadta, és további igények merültek fel egyrészt az alprogramokat illetően, másrészt a zonális programok területeinek bővítését illetően. Fontos, hogy a programban ne forduljanak elő olyan hibák, mint például 2002-ben, amikor integrált szántóföldi növénytermesztés alprogramban való részvétel feltétele volt a vetésforgó alkalmazása, a szántóföldi növény viszont – amit a gazdálkodók a vetésforgóban alkalmaznak – nem volt a támogatott növények között.

Nagyobb hangsúlyt szükséges fektetni a mezőgazdasági termelők képzésére, informálására, környezettudatos gondolkodásmódjuk kialakítására. Erre jó lehetőséget nyújt a Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium által szervezett Agrár-környezetgazdálkodási Információs Rendszer (AIR) részeként létrejövő agrár-környezetgazdálkodási szakértői hálózat kialakítása.

Indokolt a monitoring rendszer erősítése is: az ellenőrzések gyakoriságának növelése, a művelési napló ellenőrzésén kívül mintavételek alkalmazása.

A Program túlélési lehetőséget jelent olyan gazdálkodóknak, akik kevésbé kedvező adottságú területeken, kis birtokokon gazdálkodnak. Ők a földalapú normatív támogatáson túl egyrészt igénybe vehetik a kedvezőtlen adottságú területeken gazdálkodók számára biztosított támogatást, valamint az agrár-környezetvédelmi program célprogramjainak valamelyikébe belépve további kifizetésekhez juthatnak. Ezen felül termékeiket a piacon értékesíthetik, ami szintén bevételt jelent számukra. Az ezzel kapcsolatos információkat mindenképpen szükséges és indokolt minél szélesebb körben az érintett gazdálkodókhöz eljuttatni.

BEVEZETÉS

A fenntartható agárgazdaság kialakításának és működtetésének legfontosabb eszközei a 2078/92-es EGK rendelet alapján kidolgozott nemzeti agrár-

környezetvédelmi programok, melyek később az Európai Unió vidékfejlesztési rendeletének (1257/99) értelmében az egyetlen kötelező elemként jelentek meg minden EU tagállam vidékfejlesztési terében. Az uniós jogharmonizáció során,

Magyarországon is kidolgozásra került a magyar Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP), melynek egyes célprogramjai 2002-től kezdődően évente kerülnek meghirdetésre.

A tanulmány a régi tagállamok, illetve Európán túlmutatva az Egyesült Államok gyakorlatát alapul véve vizsgálja a magyar program hatékonyságát, előnyeit, hátrányait, valamint számot vet az esetleges fejlesztési lehetőségekkel.

Hazánkban elfogadásra került a magyar Nemzeti Vidékfejlesztési Terv, amely lehetőséget nyújtott a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program harmadik alkalommal történő meghirdetésére. A Program évente igénybe vehető területalapú támogatást biztosít a célprogramok feltételeit vállaló gazdálkodóknak, elősegítve ezzel a környezetbarát termelési módszerek elterjedését a mezőgazdaságban. A NAKP harmadik éve jelentős változásokat hozott, mivel Magyarország uniós csatlakozásával az eddig nemzeti forrásból finanszírozott támogatások számottevő mértékben kiegészítésre kerülnek az Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap (EMOGA) Garancia részlegéből.

A KÖRNYEZETTUDATOS MEZŐGAZDÁLKODÁS KIALAKULÁSA AZ EURÓPAI UNIÓBAN

A környezetvédelem jogi alapokra helyezése a mezőgazdaságban a 60-as években kezdődő, majd egyre szélesebb körben terjedő környezetérzékeny fogyasztói igények kialakulásának köszönhetően 1992-ben teljesedett be. Ekkor került elfogadásra az Ötödik Környezetvédelmi Akcióprogram, amely a környezetvédelem egyik kiemelt gazdasági célszektoraként a mezőgazdaságot jelölte meg. A környezetkímélő és tájmegőrző gazdálkodás kialakítását és támogatását az 1992. június 30-án elfogadott 2078/92-

es EGK rendelet szabályozta. A rendelet értelmében az akkori EU tagállamoknak egy évük volt arra, hogy kidolgozzanak, és a Bizottság számára eljuttassanak egy általános kerettervezetet, amely a speciális területi igények figyelembevételével tükrözi a Közösség környezettel kapcsolatos prioritásait, és lehetővé teszi a rendelet nemzeti alkalmazását. A kezdeti nehézségek leküzdése után 1996-ban már minden tagállamban működtek az agrár-környezetvédelmi programok.

A politikai döntéshozók a CAP addigi eredményeinek és hiányosságainak figyelembevételével 1999-ben az agrár- és vidékpolitika kapcsolatának szorosabbra fűzéséről döntöttek: az agrár-környezetvédelem gyakorlatilag beolvadt a vidékfejlesztésbe, mely döntés a 1257/99-es EK rendeletben realizálódott. A rendelet hatályon kívül helyezte, mintegy bekebelezte az addig érvényben levő 2078/92-es EGK rendeletet.

Ma az Európai Unió mezőgazdasági művelés alatt álló területeinek több mint 20%-át fedik le az agrár-környezetvédelmi programok. Ez az eredmény meghaladja az Ötödik Környezetvédelmi Akcióprogramban előirányzott 15%-os lefedettséget. A programokban való részvétel eredményei egyértelműen pozitívak: csökkent a nitrogéntartalmú műtrágyák használata, megnőtt a környezetbarát technológiák alkalmazásának aránya, amely kedvező természetvédelmi hatásokat eredményez; a tájkép jellegének, sokoldalúságának megőrzésére irányuló gazdálkodási formák terjedtek el. Megfigyelhető a foglalkoztatottság növekedése is olyan esetekben, ahol az alacsony munkaerő-igényű technológiát magasabb munkaerő-igényű tevékenység váltotta fel. A programok költsége az EMOGA garancia alapjának mintegy 4%-át teszi ki.

1. ábra

Agár-környezetvédelmi programok a mezőgazdaságilag hasznosított területeken az Európai Unióban

Forrás: <http://www.europa.eu.int>

A célprogramok két típusát különböztetjük meg. Legtöbb tagállam esetében bevezetésre kerültek a horizontális- vagy országos célprogramok, amelyek többnyire az ország teljes területét lefedik; a gazdálkodók bármely régióból részt vehetnek benne. Környezetvédelmi szerepüket tekintve elmondható, hogy bár nagy területeken fejtik ki hatásukat, ezek a hatások limitáltak, mivel a program résztvevőinek többnyire csak alapkövetelményeknek kell megfelelni. Ezzel ellentétben a zonális- vagy térségi célprogramok csak a kijelölt területeket érintik, és csak azok a pályázók vehetnek részt, akik az adott régióban gazdálkodnak. A programok a térség speciális környezeti viszonyainak figyelembevételével kerülnek kidolgozásra, és a résztvevő gazdálkodóknak komoly környezetvédelmi kötelezettségeket kell teljesíteni. Ebből következik, hogy ezek a tevékenységek a környezetre mélyebb hatást fejtenek ki, az eredmények komolyabbak, a terület azonban limitált.

A költségek finanszírozása részben az EU költségvetésből (EMOGA garancia alap), részben pedig a nemzeti költségvetésből történik. Ennek aránya 1. számú célprogram alá tartozó régiókban 80-20%, a többi régióban 50-50%.

A Programban való részvétel a mezőgazdasági területek százalékában eltérő arányt mutat az egyes tagállamokban. A 20%-os EU átlagnál jóval nagyobb arányban vesz részt Ausztria, Svédország és Finnország (50% felett), Luxemburg (76%) és Németország (39%), de Írországon és Franciaországban is az agrár-környezetvédelmi programokba bevont területek aránya meghaladja a 20%-ot.

CÉLPROGRAMOK DIVERZITÁSA

Az agrár-környezetvédelmi programok kialakításánál a döntéshozók legfontosabb célja, hogy a mezőgazdaság és

a környezet kölcsönhatásait minden szempontból figyelembe vegyék, és azt beépítsék a programba. A célprogramokat az adott területekre jellemző mezőgazdasági, valamint környezeti követelményeknek megfelelően alakították ki és a következő kategóriákba sorolták őket:

(1) *Inputok használatának szabályozása.* Ezek a célprogramok az intenzív mezőgazdasági termelésben jelenlévő külső anyag- és energiaforrások, úgymint műtrágyák-, valamint különböző növényvédő szerek használatát szabályozzák. A vonatkozó célprogramok jellegüktől függően célozzák ezeknek az anyagoknak egy megadott referencia szintet nem meghaladó mennyiségi használatát (környezetvédelmi alapprogramok, valamint integrált termelési programok), vagy használatuk teljes mértékű felhagyását (ökológiai gazdálkodás¹).

A *környezetvédelmi alapprogramok* a horizontális célprogram kategóriába tartoznak, tehát a termelési tevékenység helyszínétől függetlenül teszik lehetővé a részvételt. Ezek a programok képviselik az agrár-környezetvédelem első szintjét: a gazdálkodóknak többnyire alapkövetelményeket kell betartaniuk a termelés során a gazdálkodás fenntarthatóságának biztosítása érdekében.

Az *integrált gazdálkodási rendszerek* célja a termelés jövedelmezőségének biztosítása mellett az input anyagok használatának célszerű mennyiségi korlátozása, valamint környezeti szempontokat figyelembe vevő alkalmazási módszerek, rotációs minták kialakítása és használata. Az integrált termelés az alpprogramokhoz hasonlóan horizontális programként alkalmazható, környezetre gyakorolt hatása azonban mélyebb, számottevőbb, mint az alpprogramoké.

¹Az ökológiai gazdálkodást speciális jellemzői miatt külön bekezdés tárgyalja.

Az inputok használatának csökkentésére irányuló célprogramok hatása lemérhető az egyes természeti elemek szervesanyag terhelésének és vegyi szennyezettségének csökkenésében. A műtrágyahasználat esetében a cél egy olyan egyensúly kialakítása, melyben a tápanyagpótlás üteme nem haladja meg a növények tápanyagfelvételének ütemét. Ezzel elkerülhető a felszíni és talajvizek nitrát-szennyezettségének további emelkedése, valamint mérsékelhető a felhalmozódó szervesanyag hatására kialakuló eutrofizációs folyamatok. A túladagolást a különböző növényvédő szerek esetében is kerülni kell, mivel a szükséges mennyiség felül kijuttatott kemikália a természeti elemek terhelésén túl a takarmány-, valamint az élelmiszernövényekben felhalmozódva az emberi egészséget is károsítja. A programok végrehajtásának további jótékony hatása a biodiverzitás növekedésében mérhető le, mivel a földekre kijuttatott műtrágyák és növényvédő szerek mennyiségének csökkenése olyan fajok elszaporodását is lehetővé teszi, melyek kevésbé ellenállóak ezekkel az anyagokkal szemben. Ez a hatás még inkább észrevehető, ha a célprogramokat másikkal, kifejezetten a biodiverzitás növelésére irányuló célprogramokkal kombinálva hajtják végre.

(2) *Az ökológiai gazdálkodás.* Az ökológiai gazdálkodás kedvező hatása minden természeti elem esetében lemérhető. Ez következik egyrészt a termelés zárt, hulladékmentes jellegéből, másrészt abból, hogy az ökológiai termelésben nincsen műtrágya- és növényvédőszer-használat. Ezért ez a termelési forma azon túl, hogy nagy mértékben csökkenti a környezetterhelést, a változó piaci igényekkel (egészségesebb élelmiszer) is lépést tart. Jelentős szerepet játszik továbbá a biodiverzitás megőrzésében, bár a teljes védelem nem oldható meg csupán az ökológiai gazdálkodással; további célprogramok

szükségesek, melyek biztosítják a fajok számára kedvező élőhelyet is.

Kedvező környezeti hatásain túlmutatva az ökológiai gazdálkodás magas munkaerőigénye miatt szociális-gazdasági szerepet is betölt a foglalkoztatottság növelésével.

(3) *A földhasználati módok konverziója.* Számos agrár-környezetvédelmi célprogram támogatja a mezőgazdasági földek művelési módjának megváltoztatását, előmozdítva ezzel a mezőgazdaság és a környezet harmonikus viszonyát. Ilyen például a területpihenetetés támogatása, mellyel meghatározott időre az adott területet kivonják a termelés alól, élőhelyet biztosítva ezzel számos növény- és állatfajnak, és hozzájárulva a tájkép sokféleségéhez. Hasonló célokat szolgál az extenzív földhasználati módokat elősegítő szántó-gyep konverzió. Előnye különösen a talaj szerkezetének javulásában, a talaj erózió elleni védetségében mutatkozik meg.

(4) *A veszélyeztetett helyi fajták védelme.* Számos tagállam dolgozott ki olyan célprogramot, melyek a kihalással fenyegetett helyi állatfajták (ló, szarvasmarha, kecske és juh fajták) védelmére irányulnak. Itt szintén megemlíthető a biodiverzitás megőrzésére való törekvés, valamint egyfajta kulturális, agrártörténeti szerepet is betölt a Program.

(5) *A kihasználatlan és elhagyott földek védelme.* A föld mezőgazdasági használata védelmet biztosít különböző természeti katasztrófákkal szemben, mint például a tűz, másutt a lavínák, melyek folyamatos gondozással, állapotfenntartással megelőzhetőek. A veszélyeztetettség túl a hagyományos gazdálkodás hiánya a terület környezeti értékeinek csökkenéséhez vezethet. A szukcessziós folyamatok következtében a biotóp minősége is változik, mely maga után vonja a területen élő flóra és fauna cserélődését, kiszorítva ezzel esetleg a ritka, védelemre szoruló fa-

jokat. A célprogramok támogatják az elhagyott földterületek állapotfenntartó gondozását.

(6) *A biodiverzitás védelme.* Számos célprogram támogatja a füves területek (rét, legelő, partmenti füves sávok) telepítését a fajok sokféleségének megőrzése érdekében. A programokban való részvétel számos kötelezettséggel jár, mint az állatlétszám csökkentése, a folyamatos gazdálkodás fenntartása, inputok használatának csökkentése vagy megszüntetése stb. Az eredmények nagymértékben a helyi adottságoktól függően alakulnak.

(7) *A tájképi elemek sokféleségének fenntartása.* Térségi programok nyújtanak támogatást a különböző tájelemek (kőfalak, sövények, utak, facsoportok, tavak stb.) fenntartására, melyek a mezőgazdasági tájkép sokféleségét biztosítják. Miután ezek a tájelemek régióknét, esetenként még egy régió belül is eltérőek lehetnek, horizontális programokkal nem lefedhetőek.

A MAGYARORSZÁGI AGRÁR- KÖRNYEZETVÉDELMI PROGRAM

A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program európai mintára, az uniós rendelet alapján került kidolgozásra 1999-ben. Azt, hogy a 2253/99-es Kormányhatározat ellenére miért késett két évet a program bevezetése, egyes szerzők forrás, mások a politikai akarat hiányával magyarázzák (Szabó, 2003). Tény, hogy a program két éves késéssel, az előirányzott költségvetés nem egészen 40%-ával (2,5 Mrd Ft) indult el, az uniós átlaghoz képest jóval szerényebb összegű kifizetésekkel. Kialakítását és bevezetését indokolta egyrészt a mezőgazdaság által okozott környezetterhelés mérséklésére irányuló törekvés, másrészt pedig az EU csatlakozás feltételét képező közösségi

joganyag magyar gyakorlatba történő átültetése.

A 2002-es évben a támogatási igény mintegy 4,5 Mrd Ft-ot tett ki, így számos pályázatot kellett forráshiány miatt elutasítani. 2003-ban emelkedett a rendelkezésre álló keret; 4,5 Mrd Ft-ra pályázhattak a magyar gazdálkodók. A Program népszerűségét bizonyítja, hogy az első évben több mint ötezer, a második évben pedig több mint hétezer pályázat érkezett be a megyei földművelésügyi hivatalokhoz.

A 2004 mérőföldkövet jelent a NAKP történetében, mivel Magyarország uniós csatlakozásával az addicionalitás elvének értelmében a magyar termelők is hozzájuthatnak a közösségi támogatásokhoz. Az uniós kiegészítéssel megnövekedett támogatási keret 2004-ben összesen 19,8 Mrd Ft-ot tesz ki, mely összeg az előző évi költségvetéssel összehasonlítva 4,5-szeres növekedést mutat. Ez teremtett lehetőséget a kifizetési összegek 2-2,5-szeres emelkedésére, valamint a résztvevő gazdálkodók számának növelésére. A pályázatokat az előző két év gyakorlatától eltérően nem a megyei FM hivatalok, hanem az Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Hivatal (MVH) területi kirendeltségei fogadják.

A Program EU-konformitását a célprogramok kidolgozásán túl jól mutatja a pályázatok elbírálásának szempontrendszere. Itt ugyanis a környezetvédelmi szempontok mellett egyértelműen megjelennek a vidékfejlesztésre irányuló törekvések is. Így magasabb pontszámot, s ezzel együtt pályázatuk pozitív elbírálását illetően nagyobb esélyt kapnak azok a gazdálkodók, akik hozzájárulnak a vidéki foglalkoztatáshoz, illetve kedvezőtlen adottságú, környezetileg érzékeny területeken történő gazdálkodásukkal erősítik a vidék népességmegtartó szerepét.

A NAKP célprogram kategóriákat a 2. ábra mutatja be.

1. táblázat

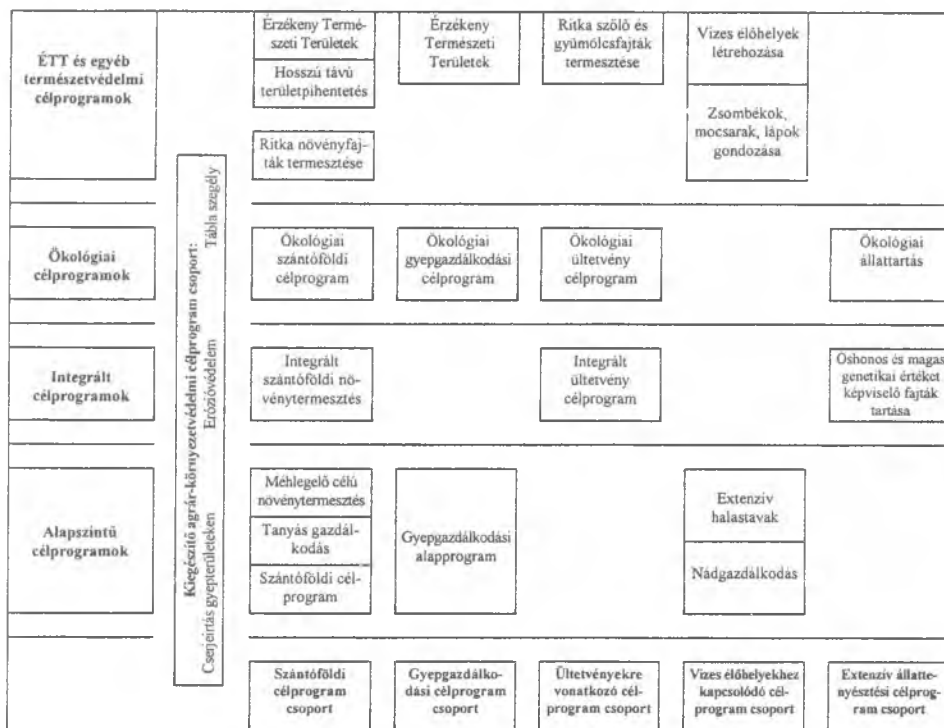
Az agrár-környezetvédelmi intézkedések költségvetése
(EU és nemzeti társfinanszírozás egyaránt)

Programok	2004		2005		2006	
	m Ft	m €	m Ft	m €	m Ft	m €
Szántó	10 226,26	43,08	12 267,97	51,68	15 192,07	63,99
Gyep	4 236,09	17,84	5 081,84	21,41	6 293,11	26,51
Ültetvények	3 383,61	14,25	4 059,16	17,10	5 026,67	21,17
Vizes élőhelyek	367,48	1,55	440,85	1,86	545,92	2,30
Állattartás	593,50	2,50	712,20	3,00	883,13	3,72
Kiegészítő intézkedések	989,84	4,17	1 187,47	5,00	1 470,57	6,19
Összesen	19 796,79	83,39	23 749,50	100,04	29 411,49	123,89

Forrás: Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garanciarészleg Intézkedéseire, Magyarország, Budapest, 2004. július 19. 118. oldal

2. ábra

Agrár-környezetvédelmi célprogramok

Forrás: Nemzeti Vidékfejlesztési Terv az EMOGA Garanciarészleg Intézkedéseire, Magyarország, Budapest, 2004. július 19. 119. oldal

A program értékelése SWOT analízis alapján

Erősségek (valószínűsíthetők vagy várhatóak):

- A program alkalmazása során a környezetterhelés csökkenésén, egészségesebb, tisztább környezet kialakulásán túl biztonságosabb, szermaradványoktól mentes élelmiszertermelést tehet lehetővé.
- A programban megfogalmazott célok összhangban állnak a megváltozott fogyasztói igényekkel. Így a termelők termékeikkel versenyképes pozíciót tölthetnek be a piacon (pl. bioélelmiszerek).
- Csaknem minden célprogramban megtalálható biodiverzitás megőrzésére irányuló törekvés.
- Az extenzív állattartás elterjedésével egy időben csökkenhet a betegségek, járványok előfordulása, mely az intenzív tartásból adódó magas állatsűrűség miatt fokozottabban jelentkezik. A mélyalmos, illetve a szabad tartás alkalmazása csökkentheti a stresszt, a fertőzés előfordulásának esélyét, valamint választ ad az állatjóléti kérdésre, mely Európa szerte egyre nagyobb jelentőségű.
- A tájelemek védelmének növekedése és a tudatos tájgazdálkodás a multifunkcionális mezőgazdaság fontos elemeként jelenhet. Pozitív hatása megfigyelhető az ökoturizmus fellendülésében, valamint a vidék népességmegtartó szerepének növekedésében.
- Az extenzív mezőgazdasági termelési formák a környezetterhelés csökkentésén túl elősegítik az Európai Unió Közös Agrárpolitikájából adódó élelmiszer-tultermelés csökkentését.

Gyengeségek (valószínűsíthetők vagy várhatóak):

- Az agrár-környezetvédelmi programban a részvétel önkéntes, a gazdálkodók

maguk dönthetik el, hogy vállalják-e a program feltételeinek betartását a területalapú kifizetésekért cserébe. Nem garantálható azonban, hogy a programot felvállaló gazdálkodó esetében a szomszédos területek termelői is belépnek a célprogramokba. A szennyezések nem ismernek birtokhatárokat. Így könnyen előfordulhat, hogy a gazdálkodó, aki adott célprogram előírásainak megfelelő termelési tevékenységet végez, minden erőfeszítése ellenére nem képes szermaradvány-mentes élelmiszer alapanyagot előállítani, mivel a programban részt nem vevő – területekről a szél és a víz kemikáliákat hordoz át. Ez problémát okozhat egy esetleges monitoring esetén, mivel a gazdálkodó nem tudja bizonyítani, hogy a kemikáliát nem ő helyezte ki a területre, valamint erősen megkérdőjelezi a program hatékonyságát, hiszen komoly állami pénzek kerülnek kifizetésre a mezőgazdaság környezetszennyezésének megfékezésére. Különösen fontos szempont ez a vízgyűjtő területeken, ahol a vízgyűjtő alsó szakaszán gazdálkodási tevékenységet végző mezőgazdasági termelő nem képes hatékony eredményeket elérni, ha a felsőbb szakaszokon gazdálkodó termelők nem vesznek részt a programban. Magyarországon nincsen olyan szabályozás, mely hasonló helyzetek elkerülését szolgálná, a feltételeket felvállaló bármely termelő pályázhat az agrár-környezetvédelmi program támogatásaira.

- Nincsen arra sem garancia, hogy a program által előírt termelési módszerek alkalmazása egyértelműen biztosítja a kívánt eredményt. Ezt számos egyéb tényező befolyásolhatja, úgymint az eltérő domborzati viszonyok és természeti adottságok, valamint a fent említett elégtelen szabályozásból adódó problémák. Magyarországon azonban, mint ahogyan az Európai Unió egyéb országaiban is, a program által meghatározott termelési

módszerek alkalmazása már elegendő a támogatási összegek kifizetéséhez. (Egy rövid kitérőként érdemes összehasonlítani az európai és az amerikai támogatási rendszert. Az Egyesült Államokban ugyanis az európaival ellentétben az agrár-környezetvédelmi pályázatokat aszerint rangsorolják, hogy a tervezett tevékenységek mekkora mértékben csökkentik a mezőgazdaság által okozott negatív környezeti hatásokat, illetve növelik a pozitív hatásokat. A hangsúlyt tehát a várható eredményre helyezik, a termelési módszereket illetően nem határozzák meg, hogy melyik alkalmazható.)

– Az ellenőrzések elégtelenek. Ennek oka elsősorban az intézményrendszer kiépítettségének alacsony fokára vezethető vissza. A program résztvevői művelési naplót vezetnek, többnyire ez alapján történik az évente minimum egy alkalomban meghatározott ellenőrzés.

Lehetőségek (valószínűsíthető):

– A szabadidő felértékelődésével és a környezettudatos magatartásforma fokozatos térnyerésével egy időben az agrár-környezetvédelmi tevékenységek lehetőséget nyújtanak az ökoturizmus további fejlődéséhez.

– A területpihentetésben részt vevő földeken a gazdálkodóknak lehetőségük van nem élelmiszer célú alapanyag termelésre. Ez az európai élelmiszer túltermelés mérséklésén túl a nemzetközi törekvésekkel összhangban a megújuló energiaforrások használatának növekedését eredményezi (biodízel, biosprit).

– A programban való részvétellel növekszik a gazdálkodók jövedelme, és ezzel javul a vidék népességmegtartó szerepe is. (Hazánk számára jó példával szolgál-

hat Ausztria, ahol az EU csatlakozást követően a mezőgazdasági termelők jövedelme napjainkra megduplázódott a jó agrárpolitikának köszönhetően. Az ország mezőgazdasági termelés alatt álló területeinek 88%-ával vesz részt agrár-környezetvédelmi programokban, ami 72%-os részvételt jelent a mezőgazdasági vállalkozások egészét tekintve; az EMOGA-ból származó támogatásainak 66%-a második pilléres.)

– Az élől munka igényes termelési módszerek elterjedése (pl. biogazdálkodás), jelentősen hozzájárulhat a vidéki foglalkoztatottság növekedéséhez.

Veszélyek (valószínűsíthető):

– A környezettudatos gondolkodásmód hiánya negatívan befolyásolhatja a program eredményességét. (Ilyen példákat láthatunk több európai országban is, például Írországon vagy Görögországon, ahol a mezőgazdasági termelők alacsony iskolázottsága és a környezetérzékeny magatartásformák hiánya hátráltatja az agrár-környezetvédelmi program végrehajtását.) Az alacsony iskolázottság hazánk mezőgazdasági termelőire is jellemző, ahogy azt a 2. és 3. táblázat mutatja.

– További problémát okoz a mezőgazdasági termelők átlag életkorának emelkedése (4. és 5. táblázat), mely kifejezetten akadályt jelent olyan innovatív programok végrehajtásában, mint amilyen az agrár-környezetvédelmi program is. Magyarországon ez komoly veszélyt jelent, mivel a közel 3,5 százalékos népességcsökkenés miatt számíthatunk a mezőgazdasági foglalkoztatottak további fokozatos elöregedésére.

2. táblázat

A gazdálkodók számának megoszlása az egyéni gazdaságokban, nemek és legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerint

Legmagasabb mezőgazdasági végzettség	Nő	Férfi	Összesen
	2003	2003	2003
Nincs	10,81	7,75	8,49
Gyakorlati tapasztalat	84,96	77,19	79,07
Alapfok	1,62	5,84	4,82
Középfok	1,88	6,66	5,50
Felsőfok	0,73	2,56	2,12
Összesen	100,00	100,00	100,00

Forrás: KSH, Magyarország mezőgazdasága, 2003 – gazdaságszerkezeti összeírás I. kötet, 157. oldal

3. táblázat

A családi munkaerő megoszlása az egyéni gazdaságokban, nemek és legmagasabb mezőgazdasági végzettség szerint

Legmagasabb mezőgazdasági végzettség	Nő	Férfi	Összesen
	2003	2003	2003
Nincs	19,03	25,95	20,80
Gyakorlati tapasztalat	76,93	62,65	73,27
Alapfok	1,37	3,55	1,93
Középfok	2,01	5,77	2,97
Felsőfok	0,66	2,09	1,03
Összesen	100,00	100,00	100,00

Forrás: KSH, Magyarország mezőgazdasága, 2003 – gazdaságszerkezeti összeírás I. kötet, 160. oldal

4. táblázat

A gazdálkodók számának megoszlása az egyéni gazdaságokban korcsoportok szerint, nemenként

Korcsoport (év)	Nő	Férfi	Összesen
	2003		
14-19	0,05	0,04	0,04
20-29	1,77	2,27	2,15
30-35	3,02	5,39	4,82
36-39	2,86	5,19	4,63
40-49	14,35	22,62	20,62
50-59	21,15	26,43	25,15
60-64	13,85	12,10	12,52
65≤	42,95	25,96	30,07
Összesen	100,00	100,00	100,00

Forrás: KSH, Magyarország mezőgazdasága, 2003 – gazdaságszerkezeti összeírás I. kötet, 157. oldal

5. táblázat

A családi munkaerő megoszlása az egyéni gazdaságokban nemek és korcsoportok szerint

Korcsoport (év)	Nő	Férfi	Összesen
	2003		
14-19	3,45	12,58	5,79
20-29	8,83	30,20	14,31
30-35	7,73	12,18	8,88
36-39	6,21	5,46	6,01
40-49	23,22	15,92	21,35
50-59	23,27	12,02	20,38
60-64	10,41	3,88	8,74
65≤	16,87	7,76	14,53
Összesen	100,00	100,00	100,00

Forrás: KSH, Magyarország mezőgazdasága, 2003 – gazdaságszerkezeti összeírás I. kötet, 160. oldal

FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

(1) Az Európai Unió agrárrendszere. (Szerk.: Halmai Péter) Mezőgazda Kiadó, 2002 – (2) Ángyán – Podmaniczky – Ónodi: Agrár-környezetgazdálkodás és vidékfejlesztés: az európai agrárfinanszírozás új útja a gyakorló gazda szemzőgéből. – (3) Buday-Sántha Attila (2001): Agrárpolitika – vidékpolitika. A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs – (4) Buday-Sántha Attila (2002): Környezetgazdálkodás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs – (5) Fact Sheet: Overview of the implementation of rural development policy 2000-2006. Some fact and figures, <http://www.europa.eu.int>, 2003 – (6) Határozatok Tára (1999): A Kormány 2253/1999. (X.7) Korm. határozata a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programról és a bevezetéséhez szükséges intézkedésekről. 37. sz. 382-397. pp. – (7) <http://www.nakp.hu> – (8) Kanizsay Endre (2003): Az EU agrárpolitikájának jellemzői a CAP-tól a CARPE-ig. Gazdálkodás, XLVII. évfolyam 3. sz. – (9) KSH ÁMÖ, Magyarország mezőgazdasága a 2000. évben. Összefoglaló adatok, 2000 – (10) Láng István (2003): Agrártermelés és globális környezetvédelem. Mezőgazda Kiadó, Budapest – (11) Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program I. kötet. (Szerk.: Ángyán József) FVM, Budapest, 1999 – (12) Mohácsy Gabriella (2003): Vidékfejlesztési támogatások az EU csatlakozás után (2004-2006). Gazdálkodás, XLVII. évfolyam 6. sz. – (13) Sarudi Csaba (2003): Térség- és vidékfejlesztés; A magyar térgazdaság és az európai integráció. Agroinform Kiadó, Kaposvár – (14) Sántha Attila (1996): Környezetgazdálkodás. Részletes rész, Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest – (15) Szabó Gábor (2003): A Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program pályázatainak elemzése. Gazdálkodás, XLVII. évfolyam 1. sz.

AN INVESTIGATION OF THE EFFICIENCY OF NATIONAL AGRARIAN ENVIRONMENTAL PROTECTION PROGRAM

By:
MILE, CSILLA

For the sake of success the introduction of group entry is warranted in all cases, for which an experimental example already exists in the English National Program. In this way the protection of a given natural territory would be significantly increased and so would the efficiency of the program. It is especially important that all managers of especially sensitive natural areas should participate in a given program in unison, thus avoiding pollution from the direction of neighboring territories.

The introduction of the program attracted a lot of interest and further demands have been expressed with respect to sub-programs and extension of zonal programs. It is important that mistakes should be avoided, such as in year 2002 when in a sub-program of integrated plough-field plant-cultivation, crop-rotation was made a condition of participation, but the plough-field plant used in rotation was not among the supported plants. Greater emphasis needs to be placed on the training of agriculture producers, on the level of their knowledge and in shaping an environmentally conscious attitude. A good opportunity is provided for this through the future formation of a network of experts to be part of the Agrarian-environmental-farming Information System (AIR) operated by the Ministry of Farming and Countryside Development. A reinforcement of the monitoring system is warranted such as increased frequency of inspections, involving checks on cultivation diaries as well as collecting appropriate samples.

The program offers a lifeline for small holders farming lesser well-endowed soil. In addition to normative land-based support, they may apply for support for those cultivating poorer land as well as for support to participate in one of several target oriented programs

for preserving the traditional agrarian-environment. Additionally they can sell their produce on the open market, yielding further income. Information about this scheme should in all cases be widely dissipated, to each and every eligible farmer.